

Hoc enim, cum salutis nostre cupidissimus sit, vehementer optat: nam ut ille Spiritus Sancti virtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo sanctitas ipsa fuit: ita non oportet, non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti novam creaturam in novitate spiritum ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet. Hac enim ratione sanctæ Filii Dei conceptionis, & nativitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fidei animo credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & adoramus.

PASSUS SUB PONTIO
Pilato, crucifixus, mortuus,
& sepultus.

Quantam habeat necessitatem hujus articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ passionis memoriam sæpissime animo repetant, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Jesum Christum, & huic crucifixum. Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quæ maxime illustretur, fidelesque tanti benefici commemoratone excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suspiciendam convertant. Fides itaque prioræ articuli parte (nam altera postea dicitur) illud nobis credendum proponit, Christum Dominum, cum Pontius Pilatus Tiberii Cæsaris jussu Judæam

provinciam administraret, cruci affixum esse; nam captus, irrisus, variis injuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est. Nec vero cuiquam dubitandum est, ejus animam quod ad inferiorem partem attinet, ab illis cruciatibus liberam non fuisse: nam quod humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri, animo etiam gravissimum dolorem sensit. Quare inquit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi personæ divinæ humana natura conjuncta fuit, tamena propter eam conjunctionem nihil minus passionis acerbiter sentit, quam si ea conjunctio facta non fuisset, cum in una Jesu Christi persona, utriusque naturæ, divinæ, & humanæ, proprietates servatæ sint: atque idcirco, quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permansit; rursus verò, quod impassibile, & immortale erat, qualem esse divinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter observari videmus, Jesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Judæam provinciam procuraret, id ea re factum esse docebet Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratio omnibus esse poterat, si regere certum, quod & ab Apostolo Paulo factum legimus, tempus describeretur: tum etiam, quia illis verbis declaratur, illam Salvatoris prædicationem exitu comprobata esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & cruciendum.

Sed quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam

Matth.
26.
Marc.
14.

Cur
Chris-
tus in
ligno
mortem
perpes-
suset.

Deuter.
21.
Et Gal.
3.

divino consilio tribuendum est, ut scilicet, unde mors oriebatur, inde vita resurgeret; serpens enim qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures ejus rei afferri rationes possunt, quas Sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, Redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant illud genus mortis à Salvatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius videretur, quemadmodum certè nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominiaque plenissimum semper existimatum est; verum etiam in lege Moysis maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Neque vero Parochus hujus articuli historia prætermittet, quæ diligentissimè à Sanctis Evangelistis exposita est, ut saltem summa ejus mysterii capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ veritatem magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam christiana religio, & fides nititur; eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humane menti, & intelligentia difficultatem afferret; certè crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est, vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei providentiam licet

1. Tim.
6.

Matth.
20.

admirari. Nam, quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quare mirandum non est, si Propheta ante Christi adventum, à Apostolo post ejus mortem, & resurrectionem tantoperè laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundum Redemptorem, eoque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quam crucis mysterium, statim post peccatum nunquam destitit tum figuris, tum prophetarum oraculis illi sui mortem significare. Atque ut de figuris pauca quædam attingamus, Abel primum, qui fratris invidia occisus est, deinde Isaac sacrificium, præterea Agnus, quem Judæi, cum è terra Egypti egredierentur, immolantur, tum serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltavit, Christi Domini passionis, ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem à Prophetas pertinet, quæ multi extiterint, qui de ea vaticinati sunt, id verò multò notius est, quàm ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ cæteris, ut Davidem omitterimus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est, Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, ut rectè dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quàm futuram prædixisse.

MORTUUS, ET SEPULTUS.

His verbis Parochus credendum explicabit, Jesum Christum, postquam crucifixus est, verè mortuum,

1. Cor.
1.

Gen.
Exod.
12.
Num.
21.
Joan. 3.

D. Hier.

tuum, ac sepultum esse. Neque vero sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. Illi igitur errori hanc fidei doctrinam Sancti Apostoli merito opponendam censuerunt; de cuius articuli veritate dubitandi nullus locus relinquitur. Nam omnes Evangelistæ consentiunt, Jesum spiritum emisisse. Præterea, cum Christus, verus, & perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatim à corpore. Quare cum Jesum mortuum esse dicimus, id significamus, ejus animam à corpore divisam esse: neque tamen concedimus divinitatem sejunctam à corpore: quin potius constanter credimus, & confitemur, animam ejus à corpore divisa, divinitatem tum corpori in sepulchro, tum animæ apud inferos conjunctam semper fuisse. Decebat autem Filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. Sed illud in Christo domino singulare fuit, quòd tunc mortuus est, cum ipse mori decrevit, & mortem non tam aliena vi illatam, quam voluntariam obiit. Nec verò mortem solum, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit; ita enim Isaias scripsit: Oblatus est, quia ipse voluit. Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso: potestatem habeo ponendi eam, & po-

testatem habeo iterum sumendi eam. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes ejus vite insidiaretur, ipse inquit: Dicite vulpi illi, ecce ejicio demonia, & cras, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor: veritatem oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur nihil inquit, aut coactus fecit, sed ipse sese volens obtulit, atque inimicis suis obviam procedens dixit: Ego sum; & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum injussus, & crudeliter affecerunt. Quo quidem nihil ad commovendos animi nostri sensus majorem vim habere potest, cum pœnas, tormentaque ejus omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiarum, non quos ipse sua voluntate suscipiat, sed quos vitare nequeat; hoc vero haud magni beneficii loco à nobis ponetur: verum si nostro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profectò hoc beneficii genus tantum est, ut omnem non solum referende, sed etiam habende gratiæ facultatem vel gratissimò cutique eripiat. Ex quo Jesu Christi summa, & eximia charitas, ejusque divinum, & immensum in nos meritum perspicit potest.

Jam verò quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quòd novam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ jam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est primùm,

Sepultura Christi cur expressa mentio, & quid de illius passionem mediandum,

Luc. 13.

Joan. 13.

nùm, ut minus dubitare de morte liceat, cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si ejus corpus sepultum probemus: deinde, ut resurrectionis miraculum magis declaretur, atque luceat. Neque verò hoc solum credimus, Christi Corpus sepultum esse, sed illud præcipuè his verbis credendum proponitur, Deum sepultum esse: quemadmodum ex fidei catholicæ regula verissimè etiam dicimus, Deum mortuum, & ex Virgine natum esse; nam cum divinita numquam divisa fuerit à corpore, quod in sepulchro conditum est; rectè confitemur Deum sepultum esse. Ac de genere quidem, & loco sepulturæ illa Parochæ satis erunt, quæ à Sanctis Evangelistis dicta sunt. Duo verò in primis observanda sunt, alterum, Christi corpus in sepulchro nulla ex parte corruptum esse; de quo Propheta ita vaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Alterum est, quod ad omnes hujus articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, & mortem Christo Jesu, ut homini, non ut Deo convenire; nam pati, & mori, in humanam tantum naturam cadunt; quamvis Deo etiam hæc omnia tribuantur; quoniam de illa persona, quæ simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, rectè dici perspicuum est. His cognitis, ea de Christi passione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterii immensitatem, si non comprehendere, contemplari saltem fideles possint. Ac primùm quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis ejus dignitatem ex-

Matth. 27.
Marc. 15.
Luc. 22.
Joan. 19.
Psalm. 15.
Act. 2.

plicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Joannes Verbum esse dicit, quod erat apud Deum. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum: Esse quem, quem Deus constituit heredem universorum, per quem fecit & sæcula: qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, qui portat omnia verbe virtutis sue. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Atque ut uno verbo complectamur, patitur Jesus Christus, Deus & homo: patitur creator pro iis, quos ipse condidit: patitur Dominus pro servis: patitur is, per quem Angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si, eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est. Nam, ut inquit Scriptura, Terra mota est, & petre scissæ sunt: tenebræ etiam factæ per universam terram, & sol obscuratus est. Quod si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt, contemnit fideles quibus lacrymis ipsi, tanquam vivi lapides hujus ædificii, dolorem suum declarare debeant.

Jam verò causæ etiam passionis exponendæ sunt, ut eo magis divine erga nos charitatis magnitudo, & vis appareat. Si quis igitur querat, quæ causa fuerit cur Filius Dei acerbissimam passionem subierit, hæc potissimum fuisse inveniet, præter hæreditariam labem primorum parentum, vitia, & peccata, quæ homines à mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem sæculi admistri sunt.

Joan. 1
Hebr. 1

Matth. 27.
Luc. 23

Passionis Christi causa, & de gravitate relationis

Matth.

27.

Marc.

15.

Luc. 23.

Joan.

19.

Hebr. 2.

Isai. 53.

Joan.

10.

sunt. Hoc enim in passione, & morte Filius Dei Salvator noster spectavit, ut omnium atatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis Patri abunde, cumulatèque satisfaceret. Illud etiam accedit ad argendam rei dignitatem, quòd non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam peccatorum omnium, quas pertulit, peccatores & auctores, & ministri fuerunt: de quo Apostolus admonet, ita ad Hebræos scribens: Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini, animis vestris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri judicandum est, qui in peccata sæpius prolabantur. Nam cum peccata nostra Christum Dominum impulerint, ut crucis supplicium subiret; profectò qui flagitiis, & sceleribus volutantur, rursus, quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis Filium Dei, & ostentui facient. Quod quidem scelus eò gravius in nobis videri potest, quam fuerit in Judeis, quòd illi, eodem Apostolo teste, si cognovissent, numquam Dominum glorie crucifixissent: nos autem & nosse eum profitemur; & tamen, factis negantes, quodammodo violentes ei manus videmur inferre. Sed à Patre etiam, & à semetipso Christum Dominum traditum esse sacre littere testantur: ait enim apud Isaiam: Propter scelus populi mei percussit eum. Et paulo ante idem Propheta, cum Dominum plagis, & vulneribus affectum Spiritu Dei plenus videret, dixit: Omnes nos quasi oves erravimus: unusquisque in viam suam declinavit, & posuit Dominus in eo iniquitatem

Hebr.

2.

Hebr. 6.

1. Cor.

3.

Isai. 53.

Isai. 53.

Isai. 53.

Rom. 8.

Luc. 22.

Luc. 22.

Psalm.

2.

Matt.

26.

Jam

Marc. Jam verò in cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque simul quæremus? Ac profectò nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueverunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum, mortis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autem pœnarum magnitudinem ipsa Christi Jesu corporis constitutio, & habitus: quod quidem cum Spiritu Sancti virtute formatum esset; multo perfectius, & temperatius fuit, quàm aliorum hominum corpora esse possunt; atque ideo acriorem quoque sentiendi vim habuit, & gravius tormenta illa omnia perpessum est. Quod vero ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit: Sanctis enim hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatiū divinitus datum, quo recreati, tormentorum vim æquo animo ferre possent: immo vero in cruciabatibus plerique intima lætitia efferebantur; ait enim Apostolus: Gaudeo in passionibus pro vobis: & adimpleo ea, que desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus, quod est Ecclesia. Et alibi: Repletus sum consolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verùm Christus Dominus amarissimæ passionis calicem, quem bibit, nulla suavitate permixta temperavit, humane enim nature quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.

Ad Col.

1.

2. Cor.

7.

Reliquum modo est, ut com-

moda etiam, & bona, que ex passione Domini percepimus, à Parocho accuratè explicentur. Primum igitur Domini passio peccati liberatio fuit: nam, ut est apud Sanctum Joannem: Dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et Apostolus inquit: Convivificabit vos, donans vobis omnia delicta, deleus quod adversum nos erat chrithographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde à demonibus tyrannem nos eripuit, ipse enim Dominus inquit: Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras: & ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsam. Pœnam præterea peccatis nostris debitam persolvit. Tum vero, quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium afferri potuit, Patri nos reconciliavit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremò, quoniam peccata sustulit, cœlorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id Apostolus significavit illis verbis: Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neque vero in veteri lege hujus mysterii figura, & imago quedam defuit; nam illi, quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi Sacerdotis mortem revertentur, hoc significabant, nemini, quamvis justè, & piè vixisset, aditum in cœlestem patriam patere, àntequam summus ille, atque æternus Sacerdos Christus Jesus mortem obiret: qua quidem obita, statim cœli fores patuerunt iis, qui Sacramentis expiati, fideque, spe, & charitate præ-

Apoc. 1.

Col. 2.

2. Joan. 12.

Hebr.

10.

Num.

35.

præ-

præditi, passionis ejus participes fiant. Hæc autem omnia maxima, & divina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos pervenisse; primum quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Jesus Christus pro peccatis nostris Deo Patri persolvit. Neque vero pretium, quod pro nobis persolvit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, verum ea longè superavit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cum illi Filii in ara crucis obtulit, Patris iram, atque indignationem proposit mitigavit; atque hoc nomine Apostolus usus est, cum inquit: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis. Præterea redemptio, de qua est apud Apostolorum Principem: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. Et Apostolus docet: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, præter hæc immensa beneficia, illud etiam vel maximum consecuti sumus, ut in hac una passione, omnium virtutum clarissima exempla habeamus; nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam, non solum in perferendis propter justitiam doloribus, sed etiam in morte optetenda ita ostendit, ut verè dicere possimus, Salvatorem nostrum, quæcumque vitæ præcepta toto prædicationis

sua tempore verbis nos docuit, ea omnia uno passionis die inse ipso expressisse. Atque hæc breviter de Christi Domini saluberrima passione & morte dicta sint. Utinam vero hæc mysteria in animis nostris assidue versentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus; ut deinde, abjecta omni sordè peccati, ad novam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui celestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

**DESCENDIT AD INFEROS,
tertia die resurrexit à mortuis.**

Maximè quidem refert nosse gloriam sepulture Domini nostri Jesu Christi, de qua proxime dictum est; sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex devicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus, portavit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est. Qui locus etsi separatim per se rectè tractari possit; nos tamen, sanctorum Patrum auctoritatem secuti, cum cum descensu ad inferos conjungendum putavimus. Ejus igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, ejus animam ad inferos descendisse, ibique tandem mansisse, quantum ejusdem corpus in sepulchro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulchro jacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet: propterea quod, ut sæpe jam docuimus, quamvis anima à corpore discesserit, nunquam tamen

tamen divinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

De multiplici vocis, Inferni, significatione: ubi de Purgatorio animatum.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulchro non accipi, ut quidam non minus impiè, quam imperite putaverunt; superiori enim articulo, Christum Dominum sepultum esse, edocti sumus; nec ulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idem à Sanctis Apostolis repeteretur: verum inferorum nomen abditæ illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ celestem beatitudinem non sunt consecute.

Phil. 2. Ita vero sacræ litteræ hanc vocem multis in locis usurparunt; nam apud Apostolum legimus: in nomine Jesu omne genu flecti caelestium, terrestrium, & inferorum: & in Actis Apostolorum Divus Petrus testatur, Christum Dominum suscitatum solutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & ejusdem generis sunt omnia; est enim terribilissimus, & obscurissimus carcer, ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyssus, & propria significatione Infernus vocatur. Præterea est purgatorius ignis, quod piorum animæ ad definitum tempus cruciatè xpianitur, ut eis in eternam patriam ingressus patere possit, in quam nihil coinquatum ingreditur. Ac de hujus quidem doctrine veritate, quam & scripturarum testimoniis, & Apostolicæ traditione confirmatam esse Sancta

Concilia declarant, eo diligentius, & sæpius Parochus disserendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium potestimum receptaculi genus est, in quo animæ sauctorum ante Christi Domini adventum excipiebantur; ibique sine ullo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentatæ, quæta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, qui in Sion Abrahæ Salvatorem expectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberavit. Nec vero existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut ejus tantummodo vis ac virtus, non etiam anima, eo pervenerit: sed omnino credendum est, ipsam animam re, & presentia ad inferos descendisse: de quo extat firmissimum illud Davidis testimonium: Non derelinques animam meam in Inferno. Verum etsi Christus ad inferos descendit, nihil de ejus summa potestate detractum est: neque ejus sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: cum potius hoc factò verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque Filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigiis declaraverat, apertissime comprobatum sit. Id quod facile intelligemus, si causas, cur Christus, & alii homines in ea loca venerint, inter se conferamus. Ceteri enim omnes captivi descenderant: ipse vero inter mortuos liber, & victor, ad profugandos demones, à quibus illi eo noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alii omnes, qui descenderint, partim peccatis acerbissimis torquebantur, partim vero, ut alio doloris

E sen-

Ad Eph. 5.

1. Petr. 1.

Ad Gal. 3.

Psalm

15.

Psalm

87.

Apoc. 21.

sensu carerent, tamen Dei aspectu privati, & spe beate glorie, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non ut aliquid pateretur, verum ut sanctos, & justos homines ex misera illius custodia molestia liberaret, eisque passionis sue fructum impertiret. Quod igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa ejus dignitate, & potestate diminutio facta est.

*Quibus
lucanus
brissus
ad infes-
tos des-
cenderit.*

His expositis, docendum erit, propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut, ereptis demonum spoliis, & sanctos illos patres, ceterosque pios ex carcere liberatos secum adduceret in celum, quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est. Statim enim illius aspectu clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immeisa letitia, gaudioque implevit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, qua in Dei visione consistit, impertivit. Quo facti, id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis: Hodie mecum eris in paradiso. Hanc vero pium liberationem Oeas tanto ante predixerat in hunc modum: Ero mors tua, ô mors; mortuus tuus ero inferne. Hoc etiam significavit Zacharias Propheta, cum ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Id ipsum denique expressit Apostolus illis verbis: Expolians principatus, & potestates, traxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. Verum, ut hujus mysterii vim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non solum qui post adventum Do-

mini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, vel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, ejus passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem antequam ille moreretur, ac resurgeret, cœli porte nemini unquam patuerant: sed piorum animæ, cum è vivis excessissent, vel in sinum Abrahæ deferbantur, vel, quod etiam nunc iis contingit, quibus aliquid diluendum, & persolvendum est, Purgatorii igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad Inferos Christus Dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cœlo, & in terris, vim suam, potestatemque declararet, & omnino, ut in nomine ejus omne genu flecteretur caelestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiraretur, & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terre partes penetrare voluerit, ut sibi carissimas animas, in dæ reptas, ad beatitudinem traderet?

*Ad
Phil. 2.*

*De glorio-
sioso
resurrec-
tionis
Christi
myste-
rio.*

2. Tim.

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda, quantum laborare Parochus debeat, declarat illa Apostoli verba: Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse à mortuis: quod enim Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die vespere sepultus est ab ejus discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini è cruce depositam in propinqui horti monumentum novum

in-

intulerunt; tertio à morte die, qui fuit Dominicus, summo mare illius anima corpori iterum conjuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua æterni diacesserat, rediit, & surrexit. Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit, sed sua vi, ac virtute resurrexisset; quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut se ipsum possit virtute sua à morte ad vitam revocare. Hoc vero summe Dei potestati tantummodo reservatum est, ut ex illius Apostoli verbis intelligimus: Et si crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei. Quia quoniam neque à Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad inferos descendisset, sejuncta unquam fuit, divina vis tum in corpore inerat, qua anima iterum conjungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reverti posset: quo & licuit sua virtute reviviscere, atque à mortuis resurgere. Id vero David spiritu Dei plenus prædixit his verbis: Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus. Deinde ipse Dominus divino oris sui testimonio confirmavit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam, & potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam. judei etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixerunt: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent; ille tamen, ut Scripture verbis eodem in loco declaratum

*2. Cor.
53.*

*Psal.
97.*

*Joan.
60.*

Joan. 2.

*Ad Co
1.
Apo.
1. Cor.
15.*

Rom. 6.

TERCIA DIE, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse; nam quod integrum naturale diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis diei in sepulcro conditus est, ob eam rem verissimè dicitur tri-duo in sepulcro jacuisse, ac tertia die à mortuis surrexisse. Ut autem divinitatem suam declararet, signum resurrectionem ad finem seculi differre noluit; rursus verò, ut eum verè hominem, verèque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die revixit: quod temporis spatium ad veram mortem comprobendam satis esse videbatur.

Patres primæ Constantinopolitane Synodi huic loco addiderunt, SECUNDUM SCRIPTURAS. Quod quidem ab Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docerit his verbis: Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra, & si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Quare D. Augustinus, cum hujus articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus: hoc & Paganis, & Judæis, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. Ex quo factum est, ut frequentissimè Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac nunquam ferè de passione sua cum discipulis collocutus est,

quin de resurrectione loqueretur. Quare cum dixisset: Filius hominis tradetur gentibus, & induetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellaverint, occident eum: ad extremum addidit: Et tertia die resurget. Et cum Judæi ab eo peterent, ut aliquo signo, & miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, nullum aliud signum eis datum iri, quam Jonæ Prophete signum; sicut enim fuit Jonæ in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic futurum affirmavit, filium hominis in corde terre tribus diebus, & tribus noctibus.

Verum, ut hujus articuli vim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis investiganda, & cognoscenda sunt. Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere: deinde, qui resurrectionis finis, & scopus sit, & que ab ea utilitates, & commoda in nos sicut profecta. Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei justitia ostenderetur, à quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltavit illum. Preterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis Justitia constare non potest. Illud enim maximo argumento esse debet, Christum Filium Dei fuisse, quod sua virtute à mortuis resurrexit: deinde ut spes nostra aletetur, atque sustentetur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore,

Luc. 18.

Luc. 11.
Matth. 12.De necessitate
sive, & utilitate
resurrectionis
Jesu
Christi.Ad Pbb.
lip. 2.

AD PAROCHOS.

ut nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionem consequantur, necesse est; ita enim Apostolus argumentationem concludere videtur, cum ad Corinthios, & Thesalonicensis scribit: & à Principe Apostolorum Petro dictum est: Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Postremo ob eam etiam rem Domini resurrectionem necessariam fuisse doceandum est, ut salutis, & redemptionis nostræ mysterium absolveretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberavit; resurgens verò præcipua nobis bona restituit, que peccando amiseramus. Quare est apud

1. Cor.
15.
1. Thess.
4.1. Pet.
3.

Rom. 4.

Apostolum dictum: Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illum mori, ita resurgere etiam oportuit. Ex his verò, que hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi Domini resurrectio fidelibus attulerit. In resurrectione enim, Deum esse immortalem, plenum gloriæ, mortis & Diaboli victorem, agnoscimus: quod de Christo Jesu sine ulla dubitatione credendum, & confitendum est. Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit; tum quia ejus mysterii efficiens causa fuit; tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: Per hominem mors, & per homi-

1. Cor.
15.

nem resurrectio mortuorum. Quæcumque enim Deus in redemptionis nostræ mysterio egit, ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare ejus resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram faciendam: exemplar verò dici potest, quoniam Christi Domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, que prius imbecilla, & mortalia fuerant, & immortalitate ornata restituentur. Ut enim Apostolus docet, Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformavit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis sue. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus his verbis ostendit: Quomodo Christus surrexit à mortuis pro gloriæ Patris; ita & nos in novitate vitæ ambulemus; si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus. Et paucis interjectis, inquit: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur: quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.

Duo igitur à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, novum vitæ genus instituamus, in quo mortum

Ad Pbb.
lip. 3.Ad
Rom. 6.qua ex
Christi
resurrexerit
exempla
sumenda
sunt.

integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo vite instituto ita perseveremus, ut, adjuvante Domino, à iustitia via, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque verò Apostoli verba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi: verum etiam resurgendi virtutem nobis præbere, viresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei præcepta servemus, declarant. Nam quemadmodum ex ejus morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita ejus resurrectio ad iustitiam consequendam nobis vires affert, ut deinde piè, & sancte Deum colentes, in novitate vite ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maximè resurrectione sua Dominus fecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad novam vite institutionem, & disciplinam resurgeremus. Hujus resurrectionis que potissimum signa observanda sint, Apostolus nos admonet. Nam cum inquit: Si consurrexistis cum Christo, que sursum sunt queritate, ubi Christus est in dextera Dei sedens plane ostendit, eos, qui vitam, honores, otium, divitias sibi maximè, ubi Christus est, habere cupiunt, verè cum Christo surrexisse. Cum verò addit: Que sursum sunt sapite, non que super terram: alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num vere cum Christo surrexerimus; ut enim corporis

affectionem, & valetudinem gustus indicare solet: ita, si, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iusta, quæcumque sancta, alicui sapiant, isque cœlestium rerum jucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit, ad novam, & spirituales vitam unà cum Christo Jesu surrexisse.

ASCENDIT AD COELOS,
sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

David Propheta, cum beatam, & gloriosam Domini ascensionem spiritu Dei plenus contempleretur, omnes ad eum triumphum summa lætitia, & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis: ascendit Deus in jubilatione. Ex quo intelligit Parochus, maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibi que diligenter curandum, ut fideles illud non solum fide, & mente percipiant; sed, quoad ejus fieri poterit, juvante Domino, factis etiam, & vita experimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimum de divino hoc mysterio agitur, à priori ejus parte incipiendum est, & que, cum ejus sit vis, atque sententia, apeririendam. De Christo enim Jesu illud etiam fideles sine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto jam & absoluto redemptionis nostræ mysterio, ut homo est, in cœlum corpore, & anima ascendisse: nam, ut Deus est, nunquam ab eo abfuit, ut qui divi-

*Ad Phil.
lip. 4.*

*4. Reg.
2.
Don. 14.
Act. 8.*

*Psalms
46.*

divinitate sua loca omnia compleat. Ascendisse autem sua virtute, doceat, non aliena vi sublatum, quemadmodum Elias, qui igneo curru in cœlum evehctus est: vel Habacuc Propheta, vel Philippus Diaconus, qui divina virtute per aërem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque verò solum, ut Deus, præpositi divinitatis virtute in cœlos ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamvis enim naturali vi id fieri non potuerit, tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, movere potuit: corpus verò, quod jam gloriam adeptum erat, moventis anime imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & at homo est, Christum in Cœlum sua virtute ascendisse credimus. In altera articuli parte hæc sunt: Sedet ad dexteram Patris. Quo loco tropum, idest verbi immutationem licet animadvertere, frequentem in divinis litteris, cum humanas affectiones, & membra, ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus; neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei majorem honorem tribui exitimamus, qui ad dexteram collocatus est; eandem rem ad cœlestia etiam transferentes, ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo præ cæteris omnibus adeptus est, eum in Patris dextera esse confitemur. Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regie summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus:

Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro; & omnia subiecit sub pedibus ejus. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & singularem Domini esse, ut cuivis alii create nature convenire non possit. Quare alio loco testatur; Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis? Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, ascensionis historiam persequens, quam Sanctus Lucas Evangelista in Actis Apostolorum admirabili ordine descripsit. In cujus explanatione illud primùm observare oportebit, cœtera omnia mysteria ad ascensionem, tamquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem, & absoluteiorem contineri: nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent; ita ascensione ejus peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symbolica capita, que ad Christum Dominum pertinent, summam ejus humilitatem, & contempionem ostendant; neque enim abjectus, ait humilior quidquam cogitari potest, quam quod Filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpsit, patique, & mori voluerit. At verò, quod tum superiori articulo à mortuis resurrexisset, nunc verò in cœlum ascendisse, & ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad ejus summam gloriam, divinamque majestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Ephe. 1.

Hebr. 1.

Act. 1.

Jan

*Ad Col.
3.*

Christi
in caeli
ascen-
sionis
causa,
& qua
nobis in-
de benefi-
cia.

Jam his expositis accuratè do-
ceandum est, cujus rei causa Chris-
tus Dominus in caelos ascendit.
Primum enim ascendit, propterea
quòd ejus corpori, quod immor-
talitatis gloria in resurrectione do-
natum fuerat, non terrene hujus,
& obscuræ habitationalis locus, sed
altissimum, & splendidissimum caeli
domicilium conveniret: nec verò
solum ut ejus glorie, & regni
solum potiretur, quod sanguine
meruerat, verum etiam ut ea, quæ
ad salutem nostram pertinebant,
curaret: deinde, ut regnum suum
non esse ex hoc mundo, re ipsa
comprobaret: nam mundi regna,
terrena, & fluxa sunt, magnis-que
opibus, & carnis potentia nitun-
tur. Christi verò regnum non ter-
renum, quale Judæi expectabant,
sed spirituale, & æternum: itemque
ejus opes, & divitias spirituales
esse ipse ostendit, cum suam sedem
in caelis collocavit, in quo quidem
regno illi ditiores, & omnium bo-
norum copia affluentiores existi-
mandi sunt, qui ea, quæ Dei
sunt, diligentius querunt: nam
& Sanctus Jacobus testatur, Deum
elegisse pauperes in hoc mundo,
divites in fide, & heredes regni,
quod repromisit Deus diligentibus
se. Sed illud etiam Dominus noster
in Cælum ascendens efficere voluit,
ut nos eum ascendente mente
& desiderio prosequeremur: nam
quemadmodum morte, & resur-
rectione sua morientes, & resur-
gendi spiritu exemplum nobis reli-
querat, ita ascensu nos docet,
atque instruit, ut in tercis positi,
in cælum nos cogitatione confe-
ramus, confidentes nos peregrini
Eph. 2. ac patriam inquirentes cives esse

Joan.
18.

Jacob.
2.

Hebr.
11.

Eph. 2.

Philip.
3.

Psal.
67.
Eph. 4.
Act. 2.

Joan.
16.

Hebr. 9.
1. Joan.
2.

Joan.
14.

Joan.
20.

Joan.
17.

Matth.
6.

admodum ipse in cœna disci-
pulis futurum prædixerat; quod
quidem ut rei etiam eventu apertè
comprobaret, piorum animas,
quas ab inferis eripuerat, secum
in æternæ beatitudinis domicilium
introduxit. Hanc cœlestium mune-
rum admirabilem copiam salutaris
illa commodorum series consecuta
est. Primum enim fidei nostræ
merito maximum cumulus accessit
nam fides earum rerum est, quæ
sub aspectum non cadunt, atque
ab hominum ratione, ac intelli-
gentia remotæ sunt. Quare si Do-
minus à nobis non discisisset,
fidei nostræ meritum minueretur;
siquidem à Christo Domino beati
prædicantur, qui non viderunt,
& crediderunt. Præterea Christi in
cælum ascensus ad confirmandam
spem in cordibus nostris magnum
momentum habet; nam quoniam
Christum hominem in Cælum ascen-
disse, & humanam naturam in
dextera Dei Patris collocasse cre-
dimus, magna in spe sumus, fore,
ut nos etiam, ejus membra illuc
ascendamus, atque ibi cum capite
nostro conjungamur: quod ipse
Dominus his verbis testatus est:
Pater, quos dedisti mihi, volo,
ut, ubi sum ego, & illi sint mecum.
Deinde hoc quoque vel maximum
beneficium consecuti sumus, quod
amorem nostrum ad cælum rapuit,
ac divino spiritu inflammavit:
nam verissimè dictum est, ibi cor-
nostrum esse, ubi thesaurus noster
est. Ac profectò, si Christus Dominus
in terris versaretur, omnis nostra
cogitatio in ipso hominis aspectu,
& consuetudine defixa esset; & il-
lum dumtaxat hominem spectare-
mus, qui nos tantis beneficiis affi-
ceret, eumque terrena quadam

benevolentia prosequeremur; ve-
rùm in cælum ascendens, amorem
nostrum spirituales reddidit, effu-
sitque, ut, quem nunc absentem
cogitamus, eum, ut Deum, ve-
neremur, & diligamus. Id autem
partim Apostolorum exemplo in-
telligimus, quibus dum præsens
affuit Dominus, humano ferè sensu
de illo judicare videbantur; partim
verò ipsius Domini testimonio
confirmatum est, cum inquit: Ex-
pedit vobis, ut ego vadam. Nam
imperfectus ille amor, quo Chris-
tum Jesum præsentem diligebant,
divino amore perficiendus erat,
idque Spiritus Sancti adventu:
quare statim addit: Si enim non
abiero, Paraclitus non veniet ad
vos. Accedit etiam, quod in ter-
ris domum suam, id est Ecclesiam
amplificavit, quæ Spiritus Sancti
virtute, & ductu gubernaretur:
ejus verò diversæ inter homines
Pastorem, & summum antistitem
Petrum, & Apostolorum Principem,
reliquit: tum verò dedit quosdam
quidem Apostolos, quosdam autem
Prophetas, alios verò Evangelistas,
alios autem Pastores, & Doctores.
Atque ita ad dexteram Patris se-
dens, aliis, atque aliis diversa dona
semper impertitur: nam testatur
Apostolus, unicuique nostrum da-
tam esse gratiam secundum men-
suram donationis Christi. Ad ex-
tremum verò, quod antea de mor-
tis, & resurrectionis mysterio do-
cuimus, idem etiam de ascensu
fidelium cogitandum est; quamvis
enim Christi passio salutem, &
redemptionem nostram debeamus,
& consuetudine defixa esset; & il-
lum dumtaxat hominem spectare-
mus, qui nos tantis beneficiis affi-
ceret, eumque terrena quadam

Joan.
16.

Eph. 4.

Eph. 4.

spectare, & spiritu in cælum ascendere discamus, sed divinam etiam virtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

**INDE VENTURUS EST
iudicare vivos, & mortuos.**

Tria sunt Domini nostri Jesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocinii, & iudicii; cum autem superioribus articulis, ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse, escensu etiam in cælum nostram causam, & patrocinium in perpetuum susceptum constat: sequitur, ut ejus iudicium hoc articulo declaratur: cujus articuli ea vis est, & ratio, summo illo die Christum Dominum de universo hominum genere iudicaturum esse. Sacra enim litteræ duos Filii Dei adventus esse testantur, alterum, cum, salutis nostre causa, carnem assumpsit, & homo in virginis alvo effectus est: alterum, cum in consummatione sæculi ad iudicandos omnes homines veniet; hic adventus in sacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apostolus ait: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet; & Salvator ipse: De die autem illa, & hora nemo scit. Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Plena enim est Sacra Scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subjec-

dam; ut, quemadmodum à mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent; ita deinceps post Filii Dei mortem, & ascensum in cælum, alterum diem Domini vehementissimo studio desideremus, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei.

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem observanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini venire, & singularum cogitationum, actionum, verborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est, cum unusquisque nostrum migrat à vita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus iustissima quæstio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitavit unquam; atque hoc privatum iudicium vocatur. Alterum verò, cum uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, ut, omnibus omnium sæculorum hominibus inspectantibus, & audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, & iudicatum fuerit, cognoscant: cujus sententia pronuntiatio impiis, & sceleratis hominibus non minima futura est poenarum, & suppliciorum pars; rursus verò pii, & iusti non parum ex ea præmium, fructumque percepturi sunt, cum, qualis quisque in hac vita fuerit, apparebit; hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud necessario ostendendum est, quæ causa fuerit, cur, præter privatum de singulis, alterum etiam de uni-

De duplici ad nos adventu Domini, & de necessitate generalis iudicii.

versis

versis hominibus iudicium exerceretur: nam cum vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint liberi, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum præmia, & poenæ augeri necesse est; cum hæc vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinet, non prius finem habitura sit, quam extremus veniat mundo dies; æquum erat de universa hac rectè, aut perperam factorum, ditorumque ratione perfectam quæstionem haberi: quod fieri non poterat, nisi facti communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam quod, cum piorum fama sæpè ledatur, impii verò innocentie laude commendentur, divinæ justitiæ ratio postulat, ut pii ereptam injuria apud homines existimationem in publico universorum hominum conventu, & iudicio recuperent; deinde verò boni, & mali homines, quæcumque in vita egerint, cum noa sine corporibus egerint, omnino sequitur ut benefacta, sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maximè igitur conveniebat, corporibus unâ cum venient animis debita æternæ gloriæ præmia, aut supplicia imperitari: quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat. Postremò, quoniam in adversis, & secundis hominum rebus, quæ promiscuè nonnunquam bonis & malis eveniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia, & justitia geri, ac gubernari; par fuit, non solum bonis

præmia, improbis supplicia in futuro sæculo constitui, verum etiam publico, ac generali iudicio decerni, quo omnibus notiora, & illustriora fierent; atque ut Deo iustitia, & providentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro injusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos valescentes opibus, & honoribus florentes animadvertent: nam Propheta, Mei, inquit, penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns. Et paulo post: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in æreulo, obtineant divitias: & dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum: & lavi inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die: & castigatio mea in matutinis. Atque hæc frequens querela multorum fuit. Ergo necesse erat, ut generale iudicium exerceretur; ut fortè homines dicerent, Deum circa cardines cæli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis forma, jure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, ut, si quorum animi in providentia & justitia Dei nutarent, hujus doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, proposito iudicio pius recreari, impius terri oportebat, ut, cognita Dei justitia, illi ne deficerent, hi à malis, æterni supplicii metu, atque expectatione, revocarentur. Quare Dominus, & Salvator noster, cum de futuro die loqueretur, declaravit extremum aliquando generale iudicium; signaque adventantis ejus temporis descripsit: ut, cum illa viderimus, finem sæculi esse intelligamus; Fe.

Psalm.
72.

Job 23.

Matth.
24.

1. Thes.
5
Matth.
24.
Mar. 13.
2. Cor.
5.

mus; ac deinde in cælum ascendens Angelos misit, qui Apostolos, ejus absentia moerentes, his verbis consolarentur: Hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.

*Chris-
rus cur
iudex
omnium
futurus:
ac de
præce-
dentibus
judicii
signis,
de qua
forma,
senten-
tia, mo-
do. Jo-
an. 5.*

Verùm, Christo Domino non solum ut Deo, sed etiam ut homini hoc iudicium datum esse, sacre litteræ declarant; quamvis sacre litteræ potestas omnibus Sanctæ Trinitatis personis communis sit: præcipuè tamen Filio eam tribuimus; quòd ipsi quoque sapientiam convenire dicimus: quòd autem, ut homo mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Decebat autem maxime à Christo Domino hoc iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicem videre, & auribus sententiam, que proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, ut homo ille, qui iniquissimus hominum sententis condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cum in Cornelli domo summa Christiane religionis capita exposuisset, docuissetque Christum à Judeis in ligno suspensum, atque occisum, tertia verò die ad vitam resurrexisset, subjunxit: Et præcepit nobis, predicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex vivorum, & mortuo-

Act. 10.

rum. Sed tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse, sacre litteræ declarant, prædicationem Evangelii per universum orbem, discessionem, Antichristum: ait enim Dominus: Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Et Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: quoniam, nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet. Quæ autem iudicii forma & ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex Sanctorum Evangeliorum, & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea, sententia, que à iudice pronuntianda, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim Salvator noster, lætis oculis pius à dextera stans intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronuntiabit: Venite benedicti Patris mei: possidete regnum, quòd paratum est vobis à constitutione mundi. Quibus verbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitaverint, iis verbis pius & justus homines à laboribus ad quietem; à lacrymarum valle ad summum gaudium, à miseris ad perpetuam beatitudinem, quam illi charitatis officii promeriti fuerint, vocari. Deinde ad eos, qui à sinistra stabunt, conversus, suam iustitiam in eos effundet his verbis: Discedite à me, maledicti in ignem æternum, qui parati estis Diabolo, & Angelis ejus. Prioribus illis verbis, Discedite à me, maxima pena significatur,

Matt.
24.2. Thes.
2.Matt.
25.Matt.
25.

atur, quæ impij plectendi erunt, cum à Dei aspectu quæ in longissimè ejicientur, neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfuranter; atque hæc quidem à Theologis pœna damni appellata est, quòd scilicet impij apud inferos divine visionis luce perpetuò carituri sint. Quòd verò additur, Maledicti, mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitatem; si enim, cum à divina presentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur, hoc profectò magno eis solatio esse potuisset; at quoniam nihil ejusmodi ipsis expectandum est, quòd calamitatem leviorum faciat; jure optimo, cum expellentur, divina iustitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur deinde, In ignem æternum, quòd quidem alterum pœnarum genus, pœnam sensus Theologi vocant: propterea quòd sensu corporis percipiatur, ut in verberibus, & flagellis, aliove graviore suppliciorum genere; inter que, dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere: cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit; ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis cumulandam esse; atque hoc magis declarant verba illa, que in extrema sententiæ parte posita sunt: Qui paratus est Diabolo, & Angelis ejus. Cum enim ita comparatum sit, ut omnes molestias levissimas, si calamitatis nostræ socium aliquem; & consortem habeamus, cujus prudentia, atque humanitate aliqua ex parte juvari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis

Matt.
25.

arumis à perditissimorum demomum societate divelli nunquam licebit? Et hæc quidem sententia in impios justissimè à Domino Salvatore nostro ferretur; ut qui omnia vere pietatis opera neglexerint; & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministraverint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non visitarint. Hæc sunt, que Pastores fidelis populi auribus sæpissimè inculcare debent: nam hujus articuli veritas fide concepta maximam vim habet ad frenandas pravas animi cupiditates, atque à peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis. Ac profecto vix quisquam adeò præceptis in scelera ferretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non revocet, fore aliquando, ut ei apud justissimum iudicem omnium non solum factorum, dictorumque, sed occultissimum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persolvenda sit. Justus verò ad colendam iustitiam magis ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, necesse est, quamvis etiam in egestate, infamia, cruciatibus vitam degat, cum animum ad eum diem reiert, quo, post ærumnos hujus vite certamina, victor universis hominibus audientibus declarabitur, & divinis, atque illis quidem æternis honoribus, in caelestem patriam receptus, afficietur. Quòd igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optimè vivendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exercent, quò possint adven-

Eccl. 7.

adventantem magnum illum diem Domini majore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

CREDO IN SPIRITUM Sanctum.

Hactenus, quæ ad primam, & secundam Sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est de Spiritu Sancto traduntur, explicentur. Quæ in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus rectè sentire, quàm de aliis superioribus articulis existimandum sit. Quare Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus Sancti personam ignorare: à quibus cum quaesisset, an Spiritum Sanctum accepissent, cum illi, nec si Spiritus Sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogavit: In quo ergo baptizati estis? quibus verbis significavit, distinctam hujus articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum præcipuè fructum capiunt, quod cum attentè cogitant, se, quidquid habent, Spiritus Sancti munere, & beneficio consecutos esse: tum verò de se ipsis modestius, & humiliter sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet.

Hujus igitur articuli explana-

tionem à vi, & notione, quæ hoc loco Spiritus Sancti vocabulo subjecta est, exordiri oportebit: nam cum illud æquè de Patre, & Filio rectissimè dicatur; (uterque enim Spiritus est, & Sanctus: siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde verò hac voce Aggeli etiam & piorum animæ significantur; cavendum est, ne populus verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc articulo, Spiritus Sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligit quo modo in sacris litteris tum veteris nonnunquam, tum novi testamenti frequenter accipitur: nam David precatur: Et Spiritum Sanctum tuum ne auferas à me. In libro Sapientie legimus: Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum Sanctum tuum de altissimis? Et alibi: Ipse creavit illam in Spiritu Sancto. In novo verò testamento jubemur baptizari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Et Sanctissimam virginem de Spiritu Sancto concepisse legimus. Tum verò à Sancto Joanne ad Christum mittimur, qui nos Spiritu Sancto baptizat; ac plurimis præterea aliis in locis ea vox legitur occurrit. Verùm nemo mirari debet, tertie personæ, quemadmodum primæ, & secundæ, proprium nomen tributum non esse; nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & Filius dicitur, quia ejus æternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Ut igitur ortus ille, generationis nomine significatur; ita personam, quæ emanat, propriè Filium appellamus, & à qua

Psalm. 50. Sap. 9. Eccl. 1.

Matth. 28. Marc. 1. Luc. 1. Joan. 1.

emanat, Patrem. Nunc cum tertie personæ productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen ejus emanatio habet, propterea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & essentia communicandæ rationem, quam generandi virtutem agnoscamus, ob eam causam fit, ut rationem, quæ se ipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communi SPIRITUS SANCTI nomine tertia persona appellata est: quod quidem illi maxime convenire ex eo intelligimus, quia spiritualem vitam in nos infundit, ac sine ejus sanctissimi munis afflatu nihil æterna vita dignum efficere possumus.

Verùm, explicata vocabuli significatione, docendus in primis erit populus, Spiritum Sanctum æquè ac Patrem & Filium Deum esse, eidem æqualem, &que omnipotentem, æternam, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, ejusdemque cum Patre, & Filio naturæ. Quod quidem illius vocis, IN, cum dicimus, Credo in Spiritum Sanctum, proprietatis satis indicat, quæ, ad exprimentandam fidei nostre vim, singularis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacramentum litterarum testimonia confirmant: nam cum Sanctus Petrus in actis Apostolorum dixisset: Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto? mox inquit: Non es mentitus

Act. 5.

hominibus, sed Deo: quem prius Spiritum Sanctum appellaverat, eundem statim Deum vocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum Sanctum esse interpretatur. Divisiones, inquit, operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnis in omnibus; deinde subjungit: Hæc autem omnia operatur unus, et quæ idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Præterea in Actis Apostolorum, quod uni Deo Prophetae tribuit, ille Spiritui Sancto adscribit, dixerat enim Isaias: Audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dicet populo huic: Exceca cor populi hujus, & aures ejus aggravata, & oculus ejus claudet: ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat. Quæ verba cum Apostolus citaret: Bene, inquit, Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam Prophetam. Deinde verò cum Scriptura Spiritus Sancti personam cum Patre & Filio conjungit, ut cum Patris, & Filii, & Spiritus Sancti nomen in baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de hujus mysterii veritate dubitandi locus relinquitur: nam si Pater Deus est, & Filius Deus: omnino fateri cogimur, etiam Spiritum Sanctum, qui cum eis pari honoris gradu conjungitur, Deum esse. Accedit autem, quod is, qui in nomine cujusvis rei creatae baptizatur, nullum ex eo fructum consequi potest. Numquid in nomine Pauli, inquit, baptizati estis? ut ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine Spiritus Sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem

1. Cor. 12.

Isai. 6.

Act. 28.

1. Cor. 13.

trium

trium personarum ordinem, quo Spiritus Sancti divinitas comprobatur, licet animadvertere, tum in Epistola Joannis: Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt: tum ex preclaro illo Sanctæ Trinitatis elogio, quo divine laudes & psalmi concluduntur, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto. Postremo, quod ad eam veritatem confirmandam maximè pertinet; quæcumque Dei propria esse credimus, ea Spiritui Sancto convenire sacræ litteræ testantur. Quare illi temporum honorem tribunt, ut cum Apostolus ait: An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti? Item sanctificationem, & vivificationem; & scrutari profunda Dei; & per Prophetas loqui; & ubique esse: que omnia divino tantum numini tribuenda sunt. Sed illud præterea fidelibus accuratè explanandum est, Spiritum Sanctum ita Deum esse, ut eum tertiam personam in divina natura à Patre, & Filio distinctam, & voluntate productam confiteri oportet: nam, ut alia scripturarum testimonia omittantur, baptismi forma, quam Salvator noster docuit, apertissimè ostendit, Spiritum Sanctum tertiam esse personam, que in divina natura per se constat, & ab aliis distincta sit.

2. Cor. Quod etiam Apostoli verba declarant, cum inquit: Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis, Amen. Idem verò multò apertius demonstrant, que Patres in Constantino-politano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Mace-

donii amentiam addiderunt, Et in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit; qui cum Patre, Filioque simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Quod igitur Spiritum Sanctum Dominum confitentur, in eo declarant; quantum Angelis antecellat; qui tamen nobilissimi Spiritus à Deo conditi sunt; illos enim omnes Sanctus Paulus testatur esse administratorios Spiritus, in ministerium missos, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis. VIVIFICANTEM verò appellant, quòd anima cum Deo conjuncta magis vivit, quam corpus anime conjunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam verò Spiritui Sancto sacræ litteræ hanc animæ cum Deo conjunctionem tribuunt, rectissimè vivificantem Spiritum Sanctum vocari perspicuum est. Jam verò quod sequitur, qui ex Patre, Filioque procedit, docendi sunt fideles, Spiritum Sanctum à Patre, & Filio, tamquam ab uno principio, æterna processione procedere; id enim ecclesiastica regula, à qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & divinarum litterarum & Conciliorum auctoritate confirmatur: nam Christus Dominus, cum de Spiritu Sancto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, qui de me accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in Scripturis Sacris Spiritus Sanctus nonnunquam Spiritus Christi, interdum Spiritus Patris appellatur, modò à Patre, modò à Filio mitti dicitur, ut aquè à Patre, & Filio procedere non obscurè significetur. Qui Spiritum Christi non habet, inquit, Sanctus Paulus, hic

Hebr. 1.

Joan. 16.

Joan. 14. & 15. Rom. 8.

non est ejus. Et idem Spiritum Christi vocat, cum ad Galatas inquit: Missit Deus spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem Abba, Pater. Apud Sanctum Mattheum Spiritus Patris appellatur: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri. Et Dominus in cena inquit: Paraclitus, quem ego mittam vobis Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem Spiritum Sanctum à Patre mittendum affirmat his verbis: Quem mittet Pater in nomine meo. Ex quibus verbis cum processione Spiritus Sancti intelligamus, perspicuum est eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, que de Spiritu Sancti persona tradenda erunt.

De admirandis Spiritus Sancti effectibus, & donis.

Docere præterea oportebit, quosdam esse Spiritus Sancti admirabiles effectus, & amplissima quædam munera, que ab ipso, tamquam à preemi bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamvis enim Sanctissimus Trinitatis opera, que extrinsecus sunt, tribus personis communia sint: ex iis tamen multa Spiritui Sancto propria tribuuntur ut intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci; nam cum Spiritus Sanctus à divina voluntate, veluti amore inflammata, procedat, perspicui potest, eos effectus, qui propriè ad Spiritum Sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut Spiritus Sanctus doxum appelleretur, nam doni vocabulo significatur id, quod benignè, & gratuitò, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcumque bona, & beneficia

à Deo in nos collata sunt, (quod autem habemus, quod à Deo, ut inquit, Apostolus, non accepimus?) ea non à Spiritu Sancti concessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus. Ejus autem plures effectus sunt; nam ut mundi creationem, creaturarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemoravimus; vivificationem Spiritui Sancto propriè tribui, paulò ante demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: Dabo, inquit, vobis spiritum, & vivetis. Præcipuos tamen, & maximè proprios Spiritus Sancti effectus Propheta enumerat: Spiritum sapientie, & intellectus, spiritum consilii, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini; que dona Spiritus Sancti vocantur: interdum autem Spiritus Sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, animadvertendum esse, cum in sacris litteris hujus vocis SPIRITUS SANCTI mentio fit, ut judicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an ejus effectus, atque operationes significet: nam hæc duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce Spiritus Sancti donis, Christiane vitæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an Spiritus Sanctus in nobis sit. Verum, præ cæteris ejus amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, que nos justos facit, signatque spiritu promissionis nostro, qui est pignus hereditatis sanctæ; hæc omnia

1. Cor. 4.

Ezech. 37.

Isai. 11.

D. August.

50 mentem nostram arctissimo amoris vinculo Deo jungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi, novam vitam instituant, ac naturae divinae participes effecti, filii Dei nominemur, & verè simus.

CREDO SANCTAM
Ecclesiam catholicam.

Quanta diligentia curare Pastores debeant, ut hujus noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerentur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste Sancto Augustino, Prophetae planius, & apertius de Ecclesia, quam de Christo, locuti sunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quam in Incarnationis Sacramento, prævident. Neque enim defuturi erant impij, qui ad similes imitationem; que se hominem esse fingit, solos se catholicos esse profiterentur, & catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefarie, quam superbe affirmarent. Deinde, si quis hanc veritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est; sed qui, Ecclesiae auctoritate neglecta, impia opinione pertinaci animo tuetur. Cum igitur fidei non possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si iis fidem adhibeat, que in hoc articulo credenda proponantur; curent omni studio Pastores, ut fideles, cognito hoc mysterio, contra adversarii artes muniti, in fidei veritate perseverent. Pendat autem hic articulus à superiori: quia cum jam demonstratum sit, Spiritum Sanctum omnis

sanctitatis fontem, & largiorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

Ac quoniam Ecclesie vocem Latini à Grecis mutuati, post divulgatum Evangelium ad res sacras transtulerunt; quam vim habeat hoc vocabulum, aperendum est. Significat autem Ecclesia Evocationem: verum Scriptores postea usurparunt pro Concilio, & concione. Neque verò refert, utrum populus ille veri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit; in Actis enim de Ephesio populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse: Si quid autem alterius rei quaeritis, in legitima Ecclesia poterit absolvi. Legitimum vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Diane cultui addictum. Neque solum gentes, que Deum non noverant; sed etiam malorum, & impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur. Odivi, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo. Communi verò deinde sacrarum Scripturarum consuetudine hæc vox ad remp. Christianam, fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut, rejectis ignorantiae, & errorum tenebris, Deum verum, & vivum patrem, & sanctum colant, illique ex toto corde inserviant; atque, ut unico verbo hæc res tota absolvatur, Ecclesia, ut ait Sanctus Augustinus, est populus fidelis per univærsam orbem dispersus. Nec verò levità mysteria in hoc vocabulo continentur; etenim in Evocatione, quam Ecclesia significat, statim divinæ gratiæ benig-

Quid propriè nomine Ecclesie Christianis intelligendum & qua mysteria continentur.
Act. 19.

Psalm. 25.

S. August.

nigitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab aliis rebus publicis maxime differre: illa enim humana ratione, & prudentia nituntur; hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est; vocavit enim nos intimo quidem Spiritu Sancti afflatu, qui corda hominum aperit; extrinsecus autem Pastorum & Predicatorum opera, ac ministerio. Præterea, ex hac vocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optimè percipiet, qui animadverterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, id est congregatio diceretur; nam, ut docet Sanctus Augustinus, hoc ei nomen impostum est, quia peccudum more, quibus magis congregari convenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret; quare meritò Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cælestes, & æternas tantummodo consecratur. Multa præterea nomina, que plena sunt mysteriis, ad Christianam rempublicam significandam traducta sunt; nam & domus, & ædificium Dei ab Apostolo vocatur. Si tardo vero, inquit ad Timotheum, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, que est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit veluti una familia, quam unus paterfamilias moderatur, & in qua est honorum omnium spiritualium communio. Dicitur etiam grex ovium Christi, quarum ille ostium est, & Pastor. Vocatur sponsa Christi. Despondi vos uni viro

virginem castam exhibere Christo, inquit Apostolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Dicitur denique Ecclesia corpus Christi, ut ad Ephesios, & Colossenses licet videre. Et hæc singula plurimum valent ad fideles excitanda, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, ut populus Dei esset, elegit.

His verò explicatis, necesse erit singulas Ecclesie partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesie naturam, proprietates, dona, & caduca tantum bona percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei nomen laudare nunquam intermittat. Ecclesie autem due potissimum sunt partes, quarum altera Triumphans, altera Militans vocatur. Triumphans est, cæcus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo demone triumphaverit, & ab hujus vite molestiis liberi, ac tuti, æternæ beatitudinis frunntur. Militans verò Ecclesia est, cæcus omnium fidelium, qui adhuc in terris vivunt: que ideo Militans vocatur, quòd illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satana perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed ejusdem Ecclesie, ut antea diximus, partes due sunt, quarum una antecessit, & cælesti patria jam potitur; altera in dies sequitur, donec aliquando cum

Eph. 5.

Eph. 1.

Ad Col. 1.

Ecclesia cur
Militans; & Triumphantur; & quoniam complectatur.

2. Cor. 11.